

Noter och hänvisningar

Kapitel 1: En sluten utopi?

- 1 Walter Laqueur: *Sionismens historia*, Schocken Publishers, Tel Aviv 1974, på hebreiska.
- 2 Se *Jediot Ahronot* av den 27 april 1992.
- 3 Hugh Trevor-Roper, *Renaissance Essays*, Fontana Press, London 1985.
- 4 Se Moses Hadas, *Hellenistic Culture, Fusion and Diffusion*, Columbia University Press, New York 1959, särskilt kapitel VII och XX.

Kapitel 2: Fördomar och undanflykter

- 1 Judarna kallade allmänt sig själva för en religiös gemenskap eller närmare bestämt en religiös nation. ”Vårt folk är ett folk enbart på grund av Tora (den religiösa lagen)” – detta yttrande av en av de främsta auktoriteterna, rabbi Sa’adia Hagga’on på 900-talet, har blivit bevingat.
- 2 Av kejsar Josef II år 1782.
- 3 Den gängse judiska historieskrivningen förbigår vanligen detta med tystnad för att vidmakthålla myten att judarna bevarade sin religion genom underverk eller genom någon särskild mystisk kraft.
- 4 Till exempel i hennes *Origins of Totalitarianism*, som till en stor del ägnas judarna.
- 5 Intill slutet av 1700-talet tvingades judarna av sina rabbiner att skriva tyska med hebreiska bokstäver enbart. Straffet för överträdelse häremot var bannlysning, prygel etc.
- 6 När genom en överenskommelse mellan det romerska riket och de judiska ledarna (av dynastin *nesi'im*) alla judar i riket fiskalt och disciplinärt lydde under dessa ledare och deras rabbinska domstolar, som för sin del åtog sig att upprätthålla ordningen bland judarna.
- 7 Jag skriver detta som icke-socialist. Men jag hyser aktning för människor som hyllar andra principer än jag själv, om de ärligen bemödar sig att vara sina egna principer trogna. Däremot finns ingenting mer föraktligt än att oärligen använda allmängiltiga principer, antingen de är sanna eller falska, för en individs eller, än värre, en grupps själviska syften.
- 8 Många inslag i den ortodoxa judendomen härrör tydligen från Sparta genom Platons ödesdigra förmedling och inflytande. Läs Moses Hadas’ utmärkta kommentarer härom, *Hellenistic Culture, Fusion and Diffusion*, Columbia University Press, New York 1959.
- 9 Även Palestinas geografi och faktiskt rentav landets läge. Detta framgår av hur alla synagogor i länder som Polen och Ryssland är orienterade: Judar skall bedja i riktning mot Jerusalem. De europeiska judar, som hade bara en dimmig föreställning om var Jerusalem låg, antog alltid att staden låg i öster, då den för dem i själva verket låg närmast i söder.
- 10 I hela detta kapitel använder jag termen ”den klassiska judendomen” om den rabbinska judendomen såsom den växte fram efter omkring år 800 och varade till slutet av 1700-talet. Jag avstår från termen ”den normativa judendomen”, som många författare använder i ungefär samma betydelse, då jag anser att termen ifråga har obefogade bibetydelser.
- 11 Verk av hellenistiska judar, såsom verk av Filon av Alexandria, utgör undantag. De skrevs innan den klassiska judendomen nådde sitt oinskränkta herravälde. Bland judarna blev de i själva verket förbjudna, och de bevarades endast tack vare att kristna munkar fann dem värda att skriva av.
- 12 Under hela tidsavsnittet från år 100 till 1500 skrevs två reseskildringar och en talmudstudiets historia – en kortfattad, otillförlitlig och tråkig bok, dessutom skriven av en avskydd filosof (Abraham ben-David i Spanien omkring år 1170).
- 13 *Me’or ejnajim* av Azarja de Rossi av Ferrara, Italien 1574.

De mest välkända fallen är från Spanien; till exempel (för att använda deras antagna kristna namn) mästern Alfonso av Valladolid, omvänd 1320, och Paul av Santa Maria, omvänd 1390 och utnämnd till biskop av Burgos år 1415. Men många andra fall kan uppräknas från hela Väst-europa.

15 Förvisso var tonen, och även följderna, betydligt bättre än i sådana disputationer där kristna stod anklagade för kätteri – som då Pierre Abélard eller de stränga franciskanerna blev fördömda.

16 Exempelen från stalintiden och Kina är tillräckligt välkända. Det är värt att nämna att förföljelsen av ärliga historiker i Tyskland började mycket tidigt. År 1874 sattes H. Ewald, professor i Göttingen, i fängelse för att ha uttalat ”felaktiga” åsikter om Fredrik II:s erövringar hundra år tidigare. Situationen i Israel är jämförbar: de värsta angreppen emot mig utlöstes inte av de kraftiga uttryck jag använder i mina fördömanden av sionismen och förtrycket av palestinierna, utan av en artikel jag tidigt skrev om den roll judar spelat i slavhandeln, där det senaste fall jag beskriver hänför sig till år 1870. Artikeln trycktes före 1967 års krig. Idag skulle det vara omöjligt att få den publicerad.

17 Till sist måste också några andra avsnitt av texten strykas, såsom de som verkade teologiskt absurda (exempelvis där Gud sägs bedja till sig själv eller där han sägs fysiskt utföra vissa av de bruk enskilda judar är ålagda) eller de som alltför öppet lovsjunger forntida rabbiners sexuella utsvävningar.

18 Traktaten *Berakhot* 58b.

19 ”Eder moder skall dock komma storligen på skam; hon som har fött eder skall få blygas ...” *Jeremia* 50:12.

20 Utgiven av Pojkstaden i Jerusalem och redigerad av Moses Hyamson, en av de mest ansedda judendomslärderna i Storbritannien.

21 De förmodade grundarna av sadduceernas sekt.

22 Jag är glad att kunna säga att ordet ”svarta” faktiskt förekommer i en nyligen utkommen översättning (Chicago University Press), men det är ännu så länge osannolikt att denna digra och mycket dyra volym råkar i ”orätta” händer. Vi kan jämföra med det tidiga 1800-talet i England, där radikala böcker (såsom Godwins) fick ges ut under förutsättning att de trycktes i mycket dyrbara utgåvor.

23 I detta sammanhang kan man nämna ytterligare ett faktum. Det var helt i sin ordning och tydligen anständigt att en judisk expert på islam, Bernard Lewis (som förut undervisade i London och nu gör det i Förenta staterna), skrev en artikel i tidskriften *Encounter*, där han påpekar många ställen i islamisk litteratur, vilka enligt hans åsikt nedvärderar de svarta men vilka i sin fientlighet inte kommer ens i närheten av den text jag anfört. Numera är det, och under de senaste trettio åren har det varit, omöjligt att i någon mer ansedd amerikansk publikation diskutera den text jag anfört eller de många andra talmudställen som kränker de svarta. Men om det inte får riktas kritik mot *alla* parter, blir angreppet på islam ensidigt och sjunker så ner till blotta förtalens nivå.

Kapitel 3: Ortodoxi och tolkning

1 Liksom i kapitel 2 använder jag termen ”den klassiska judendomen” om den rabbinska judendomen under tidsåldern från omkring år 800 till slutet av 1700-talet. Denna period sammanfaller i stort sett med den judiska medeltiden, eftersom medeltida förhållanden rådde mycket längre i de flesta judiska samhällen än i Västeuropas länder, nämligen ända fram till franska revolutionens tid. Det jag kallar ”den klassiska judendomen” kan alltså betraktas som den medeltida judendomen.

2 Andra Moseboken 15:11.

3 Andra Moseboken 20:3-6.

4 *Jeremia* 10. Samma tema återkommer ännu senare hos Deutero-Jesaja ("den andre Jesaja"), se *Jesaja* 44.

5 Kabbalan är givetvis en esoterisk lära, vars ingående studium var förbehållet de lärde. I Europa, särskilt efter omkring 1750, vidtog man ytterst omfattande försiktighetsmått för att hemlighålla den och förhindra andra än framskridna lärde att studera den och även då under sträng övervakning. Massan obildade judar i Östeuropa hade ingen verklig kunskap om kabbalans lära, men till dem sipprade den ut i form av vidskepelse och magiska bruk.

6 Många nutida judiska mystiker tror att man kan uppnå samma syfte mycket snabbare genom att föra krig mot araberna, genom att fördriva palestinierna eller till och med genom att grunda många judiska bosättningar på Västbanken. Också den växande rörelsen för byggandet av det tredje templet har sin grund i dylika tankegångar.

7 Det hebreiska ord som här används – *jihud*, vilket egentligen betyder "förening i avskildhet", – är detsamma som brukas i lagtexter (behandlande äktenskap osv.) för samlag.

8 Den så kallade *kedusha shlishit* (tredje heligheten), insatt i bönen *uva letzion* mot slutet av morgongudstjänsten.

9 *Fjärde Moseboken* 29.

10 Satans makt och hans samband med icke-judar belyses av en utbredd sed, som under kabbalistiskt inflytande infördes i många judiska samhällen på 1600-talet. En judinna, stadd på hemväg från sitt månatliga rituella reningsbad (varefter hon är ålagd att ha samlag med sin man), måste ta sig i akt för att inte möta någon av de fyra sataniska varelserna: icke-jude, svin, hund eller åsna. Om hon skulle möta någon av dessa, måste hon återvända till badhuset och genomgå ett nytt reningsbad. Denna sed förordades av (bland andra) *Shevet musar*, en bok om judiskt moraliskt uppförande som utgavs första gången år 1712. Den var en av de populäraste böckerna bland judar i både Östeuropa och islamiska länder ända in på 1900-talet, och fortfarande läses den mycket i en del ortodoxa kretsar.

11 Detta föreskrivs in i minsta detalj. Så måste den rituella handtvättningen utföras under en kran, och vardera handen måste tvättas för sig i vatten ur en bägare (av föreskriven minsta storlek), som hålls i den andra handen. Om man verkligen är smutsig om händerna, går det inte alls att tvätta dem rena på detta sätt, men dylika praktiska hänsyn är tydligen ovidkommande. Den klassiska judendomen föreskriver mängder av sådana detaljerade ritualer, som kabbalan tillmäter en djupsinnig betydelse. Det finns exempelvis många noggranna föreskrifter om hur man skall uppföra sig på avträdet. En jude som avbördar sig i det fria får inte göra detta i en nord-sydlig riktning, eftersom norr är förknippat med Satan.

12 "Tolkning" är mitt eget uttryck. Den klassiska (och nutida ortodoxa) uppfattningen är att den talmudenliga betydelsen alltid var den verksamma, även då den gick emot den bokstavliga innebörden.

13 En beryktad judisk kättare på 1800-talet skall i detta sammanhang ha fällt anmärkningen att versen "Du skall icke begå äktenskapsbrott" förekommer bara två gånger. "Förmodligen är det då förbjudet att äta eller tillaga äktenskapsbrott men helt i sin ordning att njuta därav." Berättelsens trovärdighet är omtvistad.

Det hebreiska ordet *re'akha* återges av den gällande engelska bibelöversättningen, kung Jakobs Bibel av år 1607, med "din nästa" (thy neighbour), vilket inte är helt exakt. Se emellertid *Andra Samuelsboken* 16:17, där samma översättning återger alldeles samma ord *re'akha* korrekt med

”din vän” (thy friend). (Även den svenska gällande översättningen, Gustaf V:s bibel från år 1917, liksom dess föregångare, Karl XII:s bibel från år 1703, återger ordet *re'akha* på samma sätt som den engelska bibeln: med ”nästa” och ”vän”. Ö.a.)

15 Mishna är anmärkningsvärt fri från detta, och i synnerhet är tron på onda andar och häxeri förhållandevis sällsynt däri. Däremot är den babyloniska Talmud full av de fetaste vidskepelser.

16 Eller närmare bestämt i många delar av Palestina. De områden lagen gäller för var tydligen befolkade företrädesvis av judar omkring 150-200 vt.

17 Icke-sionistiska judar i Israel inrättar därför under sabbatsåret särskilda butiker som säljer frukt och grönsaker odlade av araber på arabisk mark.

18 Vintern 1945-46 deltog jag själv – ännu inte fyllda 13 år – i dylika förehavanden. Den man, som förestod lantbruksarbetet i den lantbruksskola jag då för tiden besökte, var en särskilt from jude och ansåg det tryggast om den avgörande handlingen, avlägsnandet av pappskivan, utfördes av en föräldralös gosse, som ännu inte hade fyllt 13 år och som vore ur stånd att själv begå eller förmå någon annan att begå synd. (En gosse under 13 års ålder kan inte ha gjort sig skyldig till synd. Hans far, om denne är i livet, anses i stället ansvarig.) Allt förklarades noga för mig dessförinnan, också min skyldighet att säga, ”Jag behöver den här skivan”, fastän jag inte behövde den.

19 Till exempel förbjuder Talmud en jude att nyttja ljuset av något lysdon en icke-jude tänt på sabbaten, såvida denne inte tänt för sitt eget bruk, innan juden trädde in i rummet.

20 I Warszawa i tiden före år 1939 hade jag en farbror, som gjorde det på ett finurligare sätt. Han hade anställt ett icke-judiskt hembiträde, Marysia, och han hade för vana, sedan han vaknat efter sin lördagslur, att först säga tyst, ”Så trevligt det vore om” – och sedan höja rösten till ett rop ”... Marysia ville servera oss en kopp te!” Han ansågs för en mycket from och gudfruktig man och skulle aldrig ha drömt om att dricka så mycket som en droppe mjölk drygt sex timmar sedan han förtärt kött. I sitt kök hade han två diskhoar, den ena för disken efter köttträtter, den andra för den efter mjölkträtter.

21 Någon gång sker beklagliga misstag, enär en del av dessa sysslor är verkliga sinekurer, som beviljar sina utövare sex fridagar i veckan. Staden Bnej Brak (nära Tel-Aviv), bebodd nästan uteslutande av ortodoxa judar, skakades på 1960-talet av en fasansfull skandal. Sedan den sabbatsgoj avlidit, som man haft anställd i över tjugo år att ha uppsikt över vattenförsörjningen på lördagarna, befanns det att han inte alls var kristen utan jude! Så när hans efterträdare, en drus, anställdes, krävde och erhöll staden av regeringen ett intyg om att den nyanställda var icke-jude av ren icke-judisk härkomst. Ett trovärdigt rykte gör gällande att hemliga polisen hade fått uppdraget att utreda saken.

22 Däremot kan man få ge elementär bibelundervisning mot betalning. Dylikt arbete ansågs alltid ha låg status och var dåligt avlönat.

23 En annan ”ytterst viktig” ritual är blåsandet i ett vädurshorn vid *rosh hashana*, det judiska nyåret. Syftet därmed är att förvirra Satan.

Kapitel 4: Historiens tyngd

1 Se till exempel *Jeremia* 44, särskilt verserna 15-19. Raphael Patai, *The Hebrew Goddess*, Ktav, Förenta staterna 1967, behandlar på ett utmärkt sätt vissa sidor av detta ämne.

2 *Esra* 7:25,26. De två sista kapitlen av denna bok handlar främst om Esras försök att avskilja de ”rena” judarna (”den heliga säden”) från ”folket i landet” (som själva var åtminstone delvis av judisk härkomst) och att upplösa blandäktenskapen.

3 W. F. Albright, *Recent Discoveries in Bible Lands*, Funk & Wagnall, New York, 1955, s. 103.

4 Det är betecknande att man jämte denna litteratur förkastade också alla historiska verk författade av judar efter omkring år 400 fvt. Ända till 1800-talet var judarna helt okunniga om Massada och om gestalter såsom Judas Mackabeus, vilken numera många (i synnerhet kristna) anser ha tillhört judendomens "själva väsen".

5 *Apostlagärningarna* 18:15.

6 *Apostlagärningarna* 25.

7 Se not 6 till kapitel 2.

8 Beträffande termen "den klassiska judendomen" se not 10 till kapitel 2 och not 1 till kapitel 3.

9 Nobelpristagarna Agnon och Bashevis Singer utgör exempel på detta, men många andra kan också ges, särskilt Bialik, den hebreiske nationalskalden. I sin berömda dikt *Min fader* skildrar han hur den helgonlike fadern säljer vodka till försupna bönder, vilka beskrivs som djur. Denna mycket omtyckta dikt, som läses i alla israeliska skolor, är ett av medlen för spridandet av den bondefientliga inställningen.

10 Vad det judiska patriarkatets centrala makt beträffar, uppsade Teodosius II överenskommelsen genom en rad lagar med höjdpunkten år 429. Men många av de lokala överenskommelserna fortsatte att gälla.

11 Kanske ett annat karakteristiskt exempel är Parterriket (till omkring år 225), som vi dock inte vet tillräckligt om. Vi vet emellertid att det nationella Sasanidimperiets grundande ledde till en omedelbar nedgång för judarnas ställning.

12 Detta förbud är utsträckt till att gälla också giftermål med en kvinna som övergått till judendomen. Anledningen är att halakha förutsätter alla icke-judiska kvinnor vara skökor.

13 Ett förbjudet giftermål är allmänt sett inte ogiltigt utan kräver skilsmässa. Skilsmässa är nominellt en frivillig handling från mannens sida, men under vissa omständigheter kan en rabbinisk domstol tvinga honom att "vilja" det (*kofin oto ad shejjomar rotze ani*).

14 Under guldåldern i det muslimska Spanien (1002–1147) gjorde den judiska kulturen visserligen mer lysande landvinningar, men dessa blev inte varaktiga. Så glömde judarna snart det mesta av tidsålderns storartade hebreiska poesi för att upptäcka den först på 1800- eller 1900-talet.

15 Under detta krig använde Henrik av Trastamara judefientlig propaganda, ehuru hans egen mor, Leonor de Guzman, en högadlig kastilianska, var av delvis judisk härkomst. (Endast i Spanien förekom giftermål mellan högadliga och judar.) Efter sin seger satte också han judar på de högsta finansiella posterna.

16 Det anses allmänt att de livegnas ställning var sämre i Polen än i Ryssland ända fram till 1700-talet. På 1700-talet blev den ryska livegenskapen värre än den polska i vissa avseenden, såsom att man började köpa och sälja livegna helt öppet. Den tsaristiska centralstaten bibehöll likväl hela tiden en viss makt över de förslavade bönderna, till exempel sin rätt att värva dem till rikets krigsmakt.

17 Under den föregående perioden hade förföljelser mot judar varit sällsynta. Detta gäller om Romarriket också efter allvarliga judiska uppror. Gibbon har rätt då han prisar Antoninus Pius (och Marcus Aurelius) för att de visade sig fördomsfria mot judarna så tidigt efter det stora Bar-Kochba-upproret, vilket ägde rum åren 132–135 vt.

18 Detta faktum, som lätt kan konstateras genom granskning av enskildheterna i varje förföljelse, lämnas obeaktat av de flesta nutida allmänhistoriker. Ett hedervärt undantag är Hugh Trevor-Roper, *The Rise of Christian Europe*, Thames and Hudson, London 1965, ss. 173–174. Trevor-

Roper är också en av de mycket få nutida historiker, som nämner judars dominerande roll i den tidiga medeltida slavhandeln mellan det kristna (och hedniska) Europa och den muslimska världen (samma arbete, ss. 92-93). För att främja denna styggelse, som jag här inte har utrymme nog att behandla, tillät Maimonides, i den judiska religionens namn, judar att bortföra icke-judars barn i slaveri. Det är tydligt att hans råd åtylldes eller avspeglade det samtida bruket.

19 Exempel kan hämtas ur varje historisk framställning om korstågen. Se särskilt S. Runciman, *A History of the Crusades*, vol I, book 3, chap 1, "The German Crusade". Att hans här senare besegrades av ungrarna, "framstod för de flesta kristna som ett rättvist Guds straff åt judarnas mördare".

20 John Stoye, *Europe Unfolding 1648–88*, Fontana, London, s. 46.

21 Det senare förhållandet nämns naturligtvis inte av den gängse judiska historieskrivningen. Det vanliga sättet att straffa upproriska eller endast 'oförskämda' bönder var att spetsa dem på pålar.

22 Detsamma kan iakttas inom de olika delarna av ett och samma land. Så var i Tyskland det lantliga Bayern mycket mer antisemitiskt än de industrialiserade områdena.

23 "Kyrkans vägran att erkänna principen 'en gång jude, alltid jude' var ytterligare en källa till förtret för en storordig katolik som Drumont. En av hans främsta vapendragare, Jules Guérin, har omtalat vilken motvilja han kände, då en berömd jesuit, père du Lac, förebrådde honom hans angrepp på några omvända judar vid namn Dreyfus." D. W. Brogan, *The Development of Modern France*, vol 1, Harper Torchbooks, New York 1966, s. 227.

24 Anfört arbete.

25 Låt mig med tre exempel, valda på måfå, belysa den irrationella, demoniska karaktär rasismen ibland antar. Nazisternas utrotning av Europas judar ägde till stor del rum år 1942 och i början av 1943 under nazioffensiven i Ryssland, vilken kulminerade i nederlaget vid Stalingrad. Under de åtta månaderna mellan juni 1942 och februari 1943 använde nazisterna förmodligen fler järnvägs-vagnar att forsla judar till gaskamrarna än att ombesörja det nödvändiga underhållet av de egna stridande förbanden. Innan dessa judar skickades i döden, hade de flesta av dem varit effektivt sysselsatta i den tyska krigsproduktionen. Det andra exemplet, från ett mer fjärran förgånget, är hämtat ur en skildring av den sicilianska aftonsången år 1282: "Varje fransman de träffade på slog de ihjäl. De strömmade in i de värdshus fransmän brukade besöka och de hus de bebodde och skonade varken kvinnor eller barn ... Pöbeln trängde in i dominikan- och franciskanklostren, släpade ut alla utländska munkar och tvingade dem att uttala det italienska ordet ciciri, som ingen fransk tunga kunde återge rätt. Alla som misslyckades i provet dräptes på fläcken." (S. Runciman, *The Sicilian Vespers*, Cambridge University Press 1958, s. 215.) Det tredje exemplet är från nutid. Sommaren 1980 – omedelbart sedan judiska terrorister försökt spränga flera palestinska borgmästare till döds – borgmästaren i Nablus, Bassam Shaka, förlorade båda benen, och borgmästaren i Ramalla, Karim Khalaf, miste ena foten – samlades en grupp judiska nazister på området invid Tel-Avivs universitet, stekte några katter och försökte bjuda förbipasserande "kebab på arabiska borgmästarben". Envar som fick bevittna denna kusliga orgie – som jag fick – måste nog medge att vissa hemskheter trotsar våra försök till förklaring på kunskapens nuvarande ståndpunkt.

26 Ett tidigt infall av Jabotinsky (som grundade det parti Begin senare skulle leda) var det förslag han ställde omkring år 1912 att skapa två judiska stater, den ena i Palestina och den andra i Angola, varvid den förra, som var fattig på naturtillgångar, skulle understödjas med rikedomar från den senare.

27 Herzl begav sig till Ryssland för att träffa von Plehve i augusti 1903, mindre än fyra månader efter den ohyggliga pogromen i Kisjinnjov, för vilken denne veterligen bar ansvaret. Herzl föreslog en allians, byggd på deras gemensamma vilja att få de flesta judar ut ur Ryssland och, på kortare sikt, att undandra den socialistiska rörelsen dess judiska stöd. Tsarens minister inledde det första samtalet (8 augusti) med anmärkningen att han betraktade sig själv som ”en ivrig anhängare av sionismen”. När Herzl så ville beskriva sionismens syften, avbröt von Plehve honom med orden: ”Ni predikar för en redan omvänd.” Amos Elon, Herzl, *Am oved*, 1976 ss. 415–419, på hebreiska.

28 Dr Joachim Prinz, *Wir Juden*, Berlin 1934, ss. 150–151.

29 Anfört arbete, ss. 154–155.

30 För ett exempel se anfört arbete s. 136. Ännu värre yttringar av sympati med nazismen kunde märkas hos den extrema rörelsen *lohamej herut Jisra’el* (Sternligan) så sent som år 1941. I sionistiska begrepp var dr Prinz ”en duva”. På 1970-talet understödde han till och med den amerikanska judiska rörelsen *breira*, tills Golda Meir avrådde honom.

Kapitel 5: Lagarna mot icke-judar

1 Maimonides, *Mishne Tora*, ”Lagar om mördare” 2, 11; *Talmudencyklopedin*, uppslagsordet ”goj”.

2 Rabbi Jo’el Sirkis, *Bajit hadash*, kommentar till *Bejt Josef*, ”Jore de’a” 158. De två nyssnämnda stadgarna gäller även om det icke-judiska offret är *ger toshav*, det vill säga ”en bofast främling” som i närvaro av tre judiska vittnen lovat att lyda ”de sju noakidiska föreskrifterna” (sju bibliska lagar som Talmud anser vara ämnade för icke-judarna).

3 Rabbi David Halevi (Polen, 1600-talet), *Turej zahav* om *Shulhan arukh*, ”Jore De’a” 158.

4 Detta begrepp av ”fiendskap” skall behandlas längre framme.

5 *Talmudencyklopedin*, uppslagsordet ”ger” (= en som övergått till judendomen).

6 Till exempel rabbi Shabtaj Kohen (mitten av 1600-talet), *Siftej kohen* om *Shulhan arukh*, ”Jore de’a” 158: ”Men i krigstid är bruk att egenhändigt döda dem, ty det är sagt, ’Den bäste av icke-judar – döda honom!’” *Siftej kohen* och *Turej zahav* (se not 3) är de två mest betydande klassiska kommentarerna till *Shulhan arukh*.

7 Överste, rabbi A. Avidan (Zemel), ”Tohar hanneshek le’or hahalakha” (= ”Vapnens renhet i ljuset av halakha”) i *Be’ikvot milhemet jom hakkippurim – pirkej hagut, halakha umehkar* (*I spåren av jomkippurkriget – kapitel av eftertanke, halakha och forskning*), Centrala militärområdets stab 1973: anfört i *Ha’olam Hazze* den 5 januari 1974, citerat också av David Shaham, ”Ett kapitel av eftertanke”, *Hotam* 28 mars 1974 och av Amnon Rubinstein, ”Vem förfalskar halakha?” *Ma’ariv* 13 oktober 1975. Rubinstein uppger att broschyren sedermera drogs in på order av generalstabschefen, förmodligen därför att den uppmanade soldater till olydnad för dennes egna order, men han påtalar att rabbi Avidan inte hamnat inför någon militärdomstol och att ingen enda rabbin – vare sig militär eller civil – tagit avstånd från det han skrivit.

8 Rabbi Shim’on Weiser, ”Vapnens renhet – en brevväxling” i *Niv Hammidrashiyyah Yearbook*, utgiven av Midrashiyyat No’am 1974, ss. 29-31. Årsboken föreligger på hebreiska, engelska och franska, men det här anförda materialet finns tryckt endast i den hebreiska texten.

9 *Psaltaren* 42:3.

10 ”Skall du så utplåna minnet av Amalek, att det icke mer skall finnas under himmelen”, Femte Moseboken 25:19. Jämför också *Första Samuelsboken* 15:3: ”Så drag nu åstad och slå amalek-

iterna och giv dem till spillo med allt vad de hava och skona dem icke, utan döda både män och kvinnor, både barn och spenabarn, både fäkreatur och får, både kameler och åsnor.”

11 Jag besparar läsaren de flesta av dessa ganska invecklade hänvisningar och citerar talmudiska och rabbiniska källor. Sådana utelämnningar är markerade med [...]. Rabbinens egna slutsatser återges oavkortade.

12 *Tosafot* (ordagrant: Tillägg) är en samling skolia eller förklarande noter till Talmud, tillkomna under perioden 1000-1200.

13 Individer, som gjort sig skyldiga till dylika brott, har sedan tillåtits nå höga offentliga poster. Ett exempel därpå är fallet Shmu'el Lahis. Han bar ansvaret för massakern på mellan 50 och 75 arabiska bönder, som hölls fängslade i en moské, sedan deras by förstörts av ett israeliskt arméförband under 1948–1949 års krig. Efter en rättegång som hölls för formens skull blev han genom Ben-Gurions ingripande fullständigt benådad. I sin vidare karriär blev denne man en aktad advokat, och i slutet av 1970-talet utnämndes han till generaldirektör för Jewish Agency (Judiska byrån), som faktiskt är den sionistiska rörelsens verkställande myndighet. I början av år 1978 diskuterade den israeliska pressen vitt och brett hans förflutna, men ingen rabbin eller rabbinisk lärd ifrågasatte vare sig benådningen eller hans lämplighet för sitt nya ämbete. Detta fick han behålla.

Shulhan arukh, ”Hoshen mishpat” 426

15 Traktaten *Avoda zara* 26b.

16 Maimonides, anfört arbete, ”Mördare” 4, 11.

17 *Tredje Moseboken* 19:16. Beträffande översättningen ”din nästa” se not 14 till kapitel 3.

18 Maimonides, anfört arbete, ”Avgudadyrkan” 10, 1–2.

19 I båda fallen i avdelningen ”Jore de'a” 158. *Shulhan arukh* upprepar samma lära i ”Hoshen mishpat” 425.

20 Moses Rivkes, *Be'er haggola* om *Shulhan arukh*, ”Hoshen mishpat” 425.

21 Exempelvis professor Jacob Katz i sin bok *Mellan judar och icke-judar*, skriven på hebreiska, liksom i den mer apologetiska översättningen till engelska, *Exclusiveness and Tolerance*. Professor Katz citerar endast detta textställe ordagrant och drar den häpnadsväckande slutsatsen att ”beträffande skyldigheten att rädda liv bör inte göras någon skillnad mellan jude och kristen”. Han anför inga av de auktoritativa utlåtanden jag citerat tidigare eller citerar i nästa avsnitt.

22 Maimonides, anfört arbete, ”Sabbat” 2, 20-21; *Shulhan arukh*, ”Orah hajjim” 329.

23 Rabbi Akiva Eiger, kommentar till *Shulhan arukh*, samma ställe. Han gör även det tillägget att om man finner ett övergivet spädbarn i en stad, som huvudsakligen bebos av icke-judar, skall man rådfråga en rabbin om huruvida barnet skall räddas.

24 Traktaten *Avoda zara* 26.

25 Maimonides, anfört arbete, *Sabbat* 2, 12; *Shulhan arukh*, ”Orah hajjim” 330. I den senare texten står ”hedning” i stället för ”icke-jude”, men några av kommentatorerna, såsom *Turej zahav*, betonar att denna stadga gäller ”även ismaeliterna”, det vill säga muslimer, ”som inte är avgudadyrkare”. Kristna nämns inte uttryckligen i detta sammanhang, men stadgan måste med än starkare skäl anses gälla dem, eftersom – vilket vi skall se längre framme – islam betraktas med blidare ögon än kristendomen. Se också de *responsa* av Hatam Sofer som anförts längre framme.

26 Dessa två exempel, det ena från Polen, det andra från Frankrike, ges av rabbi I. Z. Cahana (sedermera professor i Talmud vid det religiösa Bar-Ilan-universitetet i Israel), ”Läkekonsten i den halakhiska eftertalmudiska litteraturen”, *Sinai*, vol 27, 1950, s. 221. Han omtalar även följande fall från 1800-talets Italien. Fram till år 1848 fanns i Kyrkostaten en särskild lag, som

förbjöd judiska läkare att behandla icke-judar. Den romerska republik som infördes år 1848 avskaffade denna lag jämte alla andra diskriminerande lagar riktade mot judar. Men 1849 besegrade en expeditiönskår, utsänd av Frankrikes president Louis Napoléon (senare kejsar Napoleon III), republiken och återinsatte påven Pius IX, som år 1850 återinförde de judefientliga lagarna. Cheferna för den franska garnisonen fattade ovilja mot denna extrema reaktion, struntade i påvens lag och anställde flera judiska läkare att behandla deras soldater. Roms överrabbin, Moshe Hazan, som själv var läkare, tillfrågades huruvida en hans elev, som också var läkare, kunde ta anställning vid ett franskt militärsjukhus trots risken för att vanhelga sabbaten. Rabbinen svarade att om anställningsvillkoren uttryckligen talade om arbete på sabbaten, borde han avstå. Men om de inte sade något därom, kunde han acceptera och ”använda den gudfruktige judens stora förslagenhet”. Så till exempel skulle han kunna på lördagen återitera det recept han skrivit ut på fredagen genom att helt enkelt meddela apotekaren detta. Rabbi Cahanas helt ärliga artikel, som innehåller många andra exempel, finns omnämnd i litteraturförteckningen till en bok av Storbritanniens tidigare överrabbin, rabbi Immanuel Jakobovits, *Jewish Medical Ethics*, Bloch, New York 1962, men boken själv säger ingenting i denna fråga.

27 *Hokhmat Shlomo* om *Shulhan arukh*, ”Orah hajjim” 330,2.

28 Rabbi Unterman, *Ha'aretz*, 4 april 1966. Det enda förbehåll han gör – efter att ha utsatts för ständigt tryck – är att i vår tid varje vägran att ge läkarvård åt en icke-jude kunde väcka sådan fiendskap som kunde medföra fara för judars liv.

29 Hatam Sofer. Responsa till *Shulhan arukh*, ”Jore de'a” 131.

30 Anfört arbete, om *Shulhan arukh*, ”Hoshen mishpat” 194.

31 Rabbi B. Knobelovitz i *The Jewish Review* (tidskrift för mizrachipartiet i Storbritannien), 8 juni 1966.

32 Rabbi Jisra'el Me'ir Kagan – mer känd som ”Hafetz Hajjim” – klagar i sin *Mishna berura*, skriven i Polen år 1907: Och vet att de flesta läkare, till och med de mest troende, inte bryr sig de ringaste om denna lag. Ty de arbetar på sabbaten och reser flera parasanger för att behandla en hedning, och de bereder egenhändigt sina läkemedel. Och de har inget bemyndigande att göra detta. Ty även om vi kan finna det tillåtet, av fruktan för fiendskap, att bryta mot de förbud våra vise utfärdat – och inte heller detta är alldeles tydligt – måste det förvisso vara otillåtet för envar jude att bryta mot de förbud Tora själv utfärdat. De som överträder detta förbud, kränker sabbaten i allra högsta grad, och må Gud förbarma sig över dem för deras helgerån.” (Kommentar till *Shulhan arukh*, ”Orah hajjim” 330.) Författaren anses allmänt som sin tids störste rabbinske auktoritet.

33 Avraham Steinberg MD (red.), *Jewish Medical Law*, sammanställd på grundval av *Tzitz Eli'ezer* (Responsa av rabbi Eli'ezer Yehuda Waldenberg), översatt av David B. Simons MD, Gefen & Mossad Harav Kook, Jerusalem och Kalifornien 1980.

34 Anfört arbete, s. 39

35 Samma ställe, s. 41.

36 Samma ställe, s. 41. Uttrycket ”mellan jude och icke-jude” är en förskönande omskrivning. Dispensen är avsedd att förebygga icke-judars fiendskap mot judar, inte det motsatta förhållandet.

37 Samma ställe, s. 41-42; min kursivering.

38 Dr Falk Schlesinger-institutet för medicinsk halakhisk forskning vid Sha'arej-tzedek-sjukhuset, *Sefer asja* (Läkarens bok), Reuben Mass, Jerusalem 1979.

39 Av mig själv i *Ha'olam hazze*, 30 maj 1979 och av Shulamit Aloni, ledamot av knesset, i *Ha'aretz*, 17 juni 1980.

40 *Hesekiel* 23:20.

- 41** Traktaten *Berakhot* 78a.
- 42** *Talmudencyklopedin*, uppslagsordet "eshet ish" ("gift kvinna").
- 43** *Andra Moseboken* 20:17.
- 44** *Första Moseboken* 2:24.
- 45** Maimonides, anført arbejde, "Förbud mot samlag" 12, 10; *Talmudencyklopedin*, uppslagsordet "goj".
- 46** Maimonides, anført arbejde, samma ställe, 12, 1–3. I själva verket betraktas varje icke-judisk kvinna såsom N.Sh.G.Z – initialerna för de hebreiska orden *nidda*, *shifha*, *goja*, *zona* (oren av menstruationsblod, slavinna, icke-judinna, sköka). Om hon övergår till judendomen, upphör hon visserligen att vara *nidda*, *shifha* och *goja*, men hon anses alltjämt vara *zona* (sköka) så länge hon lever, helt enkelt därför att hon är född av en icke-judisk moder. I en särskild kategori hamnar den kvinna som "inte är avlad i helighet men född i helighet", det vill säga är född av en moder som under havandeskapet övergick till judendomen. Till skydd mot förväxlingar kräver rabbinerna att ett äkta par som övergår till judendomen avhåller sig från samlag i tre månader.
- 47** Betecknande nog göres ett undantag från denna generalisering för icke-judar som fullgör sådana sysslor inom rättsväsendet som avser penningtransaktioner: notarier, indrivare, fogdar och så vidare. Inga liknande undantag göres för vanliga anständiga icke-judar, inte ens sådana som visar judar vänlighet.
- 48** Några mycket tidiga rabbiner (sista århundradet före vår tidräkning) kallade denna lag "barbarisk" och återlämnade faktiskt upphittad egendom som tillhörde icke-judar. Men lagen kvarstod likafullt.
- 49** *Tredje Moseboken* 25:14. Den hebreiska texten lyder ordagrant: "Skoja inte varje man sin broder." Den engelska bibelöversättningen återger detta med "I skolen icke förtrycka [oppress] varandra". Detta "förtrycka" är inexakt (liksom den svenska bibelns "göra orätt", ö.a.) men "varandra" är en korrekt motsvarighet till det hebreiska uttrycket "varje man sin broder". Som påpekades i kapitel 3, tolkar halakha alla sådana uttryck att avse uteslutande medjuden.
- 50** *Shulhan arukh*, "Hoshen mishpat" 227.
- 51** Denna åsikt förfäktas av H. Bar-Droma, *Weze gvul ha'aretz* (Och detta är landets gräns), Jerusalem 1958. På senare år har israeliska krigsmakten använt denna bok mycket i indoktrineringen av officerare.
- 52** Maimonides, anført arbejde, "Avgudadyrkan" 10, 3–4.
- 53** Se not 2.
- 54** *Andra Moseboken* 23:33.
- 55** Maimonides, anført arbejde, "Avgudadyrkan" 10, 6.
- 56** *Femte Moseboken* 20:16. Se även de i not 10 anförda verserna.
- 57** *Fjärde Moseboken* 31:13-20. Märk särskilt vers 17: "Så dräpen nu alla gossebarn och dräpen alla kvinnor, som hava haft med män att skaffa, med mankön, att skaffa." (Den gällande svenska bibelöversättningen är här så pryd att den blir otydlig. Ordagrant efter den hebreiska grundtexten skulle slutet av versen lyda: "... och dräpen varje kvinna, som har känt en man genom att ligga med honom." Ö.a.)
- 58** Rabbi Sha'ul Jisra'eli, "Takrit Kibbija le'or hahalakha" (Kibbija-händelsen i belysning av halakha), i *Hattora wehammedina*, vol 5, 1953/54.
- 59** Detta följs av en välsignelse, där den bedjande tackar Gud: "för att jag inte blivit skapad till slav". Därpå måste mannen välsigna Gud: "för att jag inte blivit skapad till kvinna". Kvinnan måste samtidigt tacka Gud: "för att han skapat mig såsom det behagade honom".

60 I Östeuropa var det ända in i nutiden en allmänt utbredd sed hos judarna att på detta ställe i böneläsningen spotta på golvet som ett uttryck för förakt. Det var dock inte en strängt bjudande plikt, och idag är det endast de frommaste som behållit seden.

61 Det hebreiska ordet är *meshummadim*, som i rabbinskt språkbruk avser judar som blivit ”avgudadyrkare”, det vill säga antingen hedningar eller kristna men inte muslimer.

62 Det hebreiska ordet är *minim*, vars exakta innebörd är ”de som inte tror att Gud är ensam i sitt slag”.

63 Traktaten *Berakhot* 58b.

64 Enligt många rabbinauktoriteter gäller den ursprungliga regeln alltså till fullo i landet Israel.

65 Denna sed gav upphov till många incidenter i den europeiska judenhetens historia. En av de mest omskrivna, varav resultatet är synligt än idag, inträffade i 1300-talets Prag. Kung Karl IV av Böhmen (som också var tysk-romersk kejsare) lät ställa upp ett praktfullt krucifix på mitten av en stenbro, som han låtit bygga i Prag och som finns kvar ännu idag. Han fick därefter veta att stadens judar hade för vana att spotta var gång de gick förbi krucifixet. Kungen, som gått till historien som judarnas beskyddare, ville inte sätta i gång förföljelse mot dem utan dömde helt sonika den judiska församlingen att betala för kostnaden att få det hebreiska ordet *Adonaj* (Herren) inskrivet på krucifixet i gyllene bokstäver. Detta ord är ett av de sju heligaste gudsnamnen, och inga yttringar av vanvördnad tillåtes inför detta. Spottandet upphörde. Andra händelser i samband med samma sed är långt ifrån lika lustiga.

66 De verser, som vanligast används för detta ändamål, innehåller ord härledda från den hebreiska roten *shaketz*, som betyder ”avsky, vämjas vid”, såsom i *Femte Moseboken* 7:26: ”Du skall hava en vämjelse och styggelse därvid; ty det är tillspillogivet.” (Karl XII:s bibel med modern stavning, då denna översättning bättre återger grundtexten. Ö.a.) Det förefaller som om den kränkande benämningen *sheketz*, avseende alla icke-judar (kapitel 2), uppstått ur denna sed.

67 Talmud. Traktaten *Bejtza* 21a, b; *Mishna berura* om *Shulhan arukh*, ”Orah hajjim” 512. En annan kommentar (*Magen Avraham*) utesluter även karaiterna.

68 Enligt halakha måste en icke-judisk slav, som köpts av en jude, övergå till judendomen men blir inte därigenom en riktig jude.

69 *Tredje Moseboken* 25:46

70 Den hebreiska formen av namnet Jesus, *Jeshu*, tolkades som en förkortning av förbannelsen ”må hans namn och minne utplånas”, vilken brukas som en ytterligt kränkande förolämpning. Det händer faktiskt ibland att antisionistiska ortodoxa judar (såsom neturej karta) omnämner Herzl såsom ”Herzl Jesus”, och i religiösa sionistiska skrifter har jag stött på sådana uttryck som ”Nasser Jesus” och mer nyligen ”Arafat Jesus”.

Ovanstående text utgör Israel Shahaks noter till sin bok *Judisk historia, judisk religion – tyngden av tre tusen år*. Utgiven år 1996 av Foinix Förlag. Engelska originalets titel: *Jewish History, Jewish Religion – the Weight of Three Thousand Years*. Bemyndigad översättning av Lars Adelskog. Copyright © svenska översättningen Lars Adelskog 1996.